

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-32

1-136

Xhafer i Martini

MEN GJES
PRILLI

TREGJIME

SH-52

136

XHAFERR MARTINI

MËNGJES PRILLI

tregime

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

RREMË SADRIA

Fshati Buzëdrinas shtrihet në rrëzë të malit të Nërëxës e të Nebeshinit. Dy malet sikur i kishin dalë për zot fshatit ta mbronin nga erërat dhe armiqtë. Buzëdrinasi është në kufi me shtetin e huaj dhe armiku e sulmonte shpesh. Ai ishte pushtuar disa herë, por kurrë për një kohë të gjatë. Fshatarët ngjiteshin në male dhe që andej e sulmonin pa ndërprerje armikun deri sa atij nuk i mbe-tej gjë tjetër veçse të tërhiqej nga kishte ardhur. Po një herë armiku sulmoi fare papritur dhe fshatarët nuk patën kohë të ngjiteshin në male. Mjaft familje ranë në dorën e tij. Ky ishte pushtimi i parë i vërtetë: pushtimi i tokës dhe i njerëzve. Vërtet ishin më shumë gra, pleq e fëmijë, por, përderisa këto ishin në dorë të armikut, atëherë u priteshin krahët dhe burrave në male. Armiku i kishte kërcënuar trimat në male, se po të vrisnin qoftë edhe një ushtar të huaj, do të ekzekutoheshin të gjithë banorët e fshatit, pa kursyer as fëmijët. Pushtimin e këtij fshati armiku e shihte si pikë strategjike, sepse ai do t'i shërbente si një portë për t'u futur në të gjitha fshatrat e tjera të tokës shqiptare. Armiku nuk sillej keq me banorët e mbetur në fshat, por burrat në male e dinin përse ai vepronte kështu. Ai kërkonte që buzëdrinasit të ruanin «asnjanësinë» e ta lejonin atë të futej më thellë në tokën shqiptare. Ishte vjeshtë e tretë dhe misrat po kalbeshin

në ara, ngaqë nuk kishte kush t'i korrte. Burrave në male u pikonte në zemër kjo gjë.

Dy burrat më të dëgjuar e më pleq të Buzëdrinasit, Rremë Sadria e Metë Veseli, po këshilloheshin në një shpellë të malit të Nebeshinit. Armiku u kishte dërguar fjalë që të zbrisnin të gjithë sa ishin në fshat e të fillonin punën, se askush nuk do t'i prekte. Ata ftoheshin të zbrisnin në fshat me gjithë armë e jo si robër. Armët nuk do t'i dorëzonin, veçse edhe nuk do t'i përdornin kundër pushtuesit. Dy pleqtë kishin më shumë se një orë që kuvendonin, por nuk po i jepnin zgjidhje punës.

— Hë, Rremë Sadria, po të dëgjoj, — i tha Meta.

Rrema ishte më plak. Metë Veseli ishte më i ri dhe pleqëria e të parit ia përkëdhelte sedrën e në cepat e buzëve i endej një buzëqeshje djallëzore. «S'e ke të gjatë, Rremë Sadria». Rrema ishte i pikëlluar, hidhërimi i tij kishte të bënte me gjendjen e fshatit. Shpeshherë ngrysej në fytyrë dhe, pas pak, rrinte i heshtur sikur të donte t'i jepte karar kësaj gjendjeje.

— Këtë gjë nuk e vendosim unë e ti, t'i mblidhemi të gjithë, — tha Rrema.

Metë Veseli u ngrit dhe thirri të tjerët, që ishin grumbulluar te shpella tjetër, pak më tej. Burrat hynin një nga një me pushkë në duar. Në një qoshe qëndronte Rrema, ulur mbi një rrasë. Burrat e përshëndetnin me respekt dhe uleshin. Shpella vende-vende pikonte. Pikat e ujit u binin mbi kokë, mbi supe, por askush nuk i vinte re ato. Pranë Rremës rrinte Metë Veseli. Të dy thithnin në qetësi llullat me duhan. Kushdo që i shihte e kuptonte se ata ishin të qetë vetëm në pamjen e jashtme.

— Armiku na ka dërguar fjalë të biem në fshat me armë. Armët nuk kemi për t'i dorëzuar. Me një fjalë, ne do të shohim punën tonë, ai të tijën. Hollë-hollë ai kurrë nuk ka dashur ta pushtojë Buzëdrinasin tonë, por ka da-

shur të shkojë më tej. Ne, deri tani e kemi penguar, po tani nuk mundemi. Në duart e tij kemi gratë dhe fëmijët. Nuk mund t'i biem kësaj radhe siç kemi bërë gjer më sot, — tha Metë Veseli duke i njohur kështu shkurtimisht burrat me rrethanat e krijuara. Burrat heshtnin. Askush nuk e ngrinte kokën se i dukej sikur do ta pyesnin të parin që të jepte mendimin e tij. Sytë i mbanin përdhe e buzët të kyçura.

— Po armët përse do të na duhen? — pyeti Rajtë Biba, një burrë i gjatë e korrozi. Metë Veseli e Rremë Sadria hodhën vështrimet mbi të. Po të dy këta burra e vështronin Rajtën nën prizëm të ndryshëm ndjenjash.

— Armët? Armët t'i kemi siç i kemi pasur gjithnjë, — tha Meta.

— Armët na duheshin për të luftuar armikun. Po në qoftë se nuk do të luftojmë, atëherë përse na duhen ato? — pyeti Rajta duke e vështruar në sy Metën.

Meta nuk e duroi dot vështrimin e rëndë të korroziut.

— Prandaj u mblodhëm, flisni, — u tha ai burrave.

Të flasë Rremë Sadria, — tha dikush.

Të flasë Rrema, — thanë shumë njerëz njëherësh.

Ata i kishin ngulur shikimet te plaku, ose më mirë të themi, ata shikonin buzët e tij. Rrema kapë pushkën që e mbante përbri dhe e vuri në prehër. Dorën e majtë e lëshoi lehtë-lehtë mbi tytën e ftohtë, kurse me të djathtën filloi të përkëdhelte kondakun e armës, sikur të ishte një fëmijë njomëzake. Burrat prisnin që ai të fliste, kurse Rrema vazhdonte të përkëdhelte pushkën. Sytë e tij u njomën. Pastaj papritmas drejtoi trupin dhe ngriti krenar kokën. Tani pushkën e kishte rrokur sikur po bëhej gati të hidhej mbi armikun.

— Kjo është përmbi çdo fjalë, — tha ai duke e tundur në ajër pushkën. — Kur nuk flet kjo, flet armiku si të dojë.

— Fjalë burrash, — tha Rajtë Biba.

— Fjalë burrash, — thanë dhe ca të tjerë.

— Fjalë burrash, por ne për gratë e fëmijët luftojmë.

Po t'u biem, ata do të na vrasin gratë dhe fëmijët. Unë them se nuk kemi rrugë tjetër veç të biem në fshat, — tha një fshatar.

— Kjo nuk është e mirë, po nuk kemi rrugë tjetër, — tha edhe Frrok Xhepi.

— Ashtu është, — foli dhe Martin Gjeta. — Kësaj radhe na ka kapur ngushtë hasmi dhe ne s'kemi ç'të bëjmë.

— Tani armiku kërkon të biem në fshat me armë. Pas tri ditësh ka për të kërkuar që të dorëzojmë armët, — foli sërish Rajtë Biba.

— Më mirë vdesim sot, — tha një malësor.

— Po gratë e fëmijët?

— Edhe ata bashkë me ne.

— Vdekja është kapak floriri.

Fjala mori zjarr. Shumë ishin ata që kërkonin t'i binin armikut, por ca më shumë ishin ata që donin të binin në fshat pa bërë pushkë për të shpëtuar gratë dhe fëmijët. Rremë Sadria u ngrit në këmbë dhe i nguli vështrimin e egërsuar të syve të tij syve dinakë të Metë Vesselit, që dukej tepër i gëzuar që shumica e malësorëve ishte e një mendjeje me të.

* * *

Kaluan dy javë që kur burrat ranë në fshat. Armiku nuk kërkoi të çarmatoseshin. Ai kishte ngritur çadrat buzë lumit të vogël malor, në të dalë të fshatit dhe dukej se nuk do të përzihej në jetën e fshatarëve. Por, pas dy javësh, komandanti armik urdhëroi fshatarët që të hapnin një rrugë automobilistike që të çonte në fshatin fqinj. Burrat u mblodhën te Fusha e Djerrun, ku do të hapej

rruga, po me armë në sup e jo me kazma e lopata. Ata bënë një gardh të dendur supesh dhe tyta pushkësh që zgjateshin përmbi supe, paralel me kokat e tyre. Përballë tyre qëndronin oficerët dhe ushtarët armiq. Oficerët u këshilluan një copë herë me njëri-tjetrin. Fshatarët s'kishin ç'të thoshin. Pushkët në vend të veglave flisnin më shumë se gjithçka. Midis tyre, si një lis degëgjërë, rrinte Rremë Sadria, i cili zotëronte mbi tërë burrat me pamjen e tij të rëndë. Ajri i mëngjesit, duke u ndeshur në frymën e tij të ngrohtë, formoi në mustaqet e tij një shtresë të hollë akulli dhe mustaqet i dukeshin si stalaktite. Ashtu i gjatë, me shpatulla të gjera, me këmbë të gjata si të gdhendura nga drurët e gjatë të pishave, me kollanin me dy radhë fishekë, me pisqollën në brez dhe pushkën e gjatë në dorë, ai dukej si një kreshnik i dalë nga legjendat. Metë Veseli qëndronte në të majtë të tij, disi mënjane, i heshtur dhe i ngrysur.

— Ju thamë që të vinit me kazma e lopata e jo me pushkë, — u tha fshatarëve njëri nga oficerët e huaj, i cili e fliste mirë shqipen.

— Ne nuk punojmë për ju. Kjo rrugë neve nuk na duhet, — tha prerë Rremë Sadria.

Oficeri ia përktheu komandantit fjalët e fshatarit buzëdrinas. Komandanti tundi kokën dhe qeshi me ligësi.

— Duhej filluar ndryshe, duhej filluar nga armët, — u tha ai oficerëve.

Pastaj seç i foli në gjuhën e tij oficerit që dinte shqipen dhe ky i fundit u tha fshatarëve:

— Mirë. Ne kërkuam vetëm një ndihmë të vogël nga ju.

Burrat po ktheheshin për në fshat. Ata e kuptonin se armiku u lëshoi rrugë vetëm ngaqë nuk kishte se ç'të bënte. Metë Veseli u lëshoi dorën mustaqeve dhe tha me mburrje:

— Mirë ua bëmë. Tani nuk na bien më në qafë.

Rremë Sadria, sa dëgjoi këto fjalë, u ndal. Edhe burrat e tjerë që ecnin pas tij, u ndalën. E gjithë kjo masë njerëzish që u ndal papritmas, u duk sikur mbajti këmbët që të mos binin në humnerë.

— Unë ç'ash e ti ç'ash, po katruven kush e mbush? — pyeti Rema me egërsi Metë Veselin.

— Ç'do të thuash? — foli me qetësi të shtirë Meta.

— S'e kupton se ç'dua të them? Mirë atëherë, armiku tani do të kërkojë që ne të dorëzojmë armët.

— Jo, he burrë, ai tani nuk guxon të futet në fshat.

— Guxon që ç'ke me të.

— Ata na kanë pushtuar dhe ju thoni se nuk guxojnë të futen në fshat.

— Fshati i tyre është.

— Fshati është yni. Po të mos na e kishin frikën, nuk na linin sot të iknim pa u bërë rrugën.

— Prit, se ke për të parë.

Mendimet e njerëzve prapë u ndanë.

Pas ca kohe armiku filloi të lëvizte e të afrohej gjithnjë e më pranë fshatit. Një mëngjes fshati u gdhi i rrethuar nga të gjitha anët. Rrugët për në malin e Nërës e të Nebeshinit ishin zënë nga forca të shumta armike. Komandanti i ushtrisë së huaj urdhëroi burrat që të mblihdeshin te Rrapi i Fatos në mes të fshatit.

— Burrat te Rrapi i Fatos!

Kjo thirrje e zgjoi atë mëngjes më herët se zakonisht Rremë Sadrinë. Ai u ngrit dhe iu afrua dritares së vogël. Pa fshatarët që po shkonin një nga një te Rrapi i Fatos. Plakut i pikuan lotët dhe i ranë në mjekër. Ata që qajnë rrallë, thonë që kanë lotë shumë të hidhur. Dhe Rremë Sadria kishte pesëdhjetë vjet që nuk kishte qarë.

— Burrat te Rrapi i Fatos! — bërtiste tellalli i fshatit, Bexheti. Rrema e dinte se kjo ditë do të vinte, por tani

që erdhi vërtet, ishte një gjë shumë më e hidhur nga ç'e kishte kujtuar ai. Ç'i kujtonte plakut ai rrap?! Mbase është i vetmi rrap që ka emrin e një femre, të një vajze.

... Atëherë Rrema ishte i vogël. Edhe atëherë ky armik shkeli fshatin e tyre. Fshatarët luftuan me trimëri dhe armiku u egërsua shumë. Ai mundi ta pushtonte përkohësisht fshatin. Komandanti i tyre dha urdhër që të bëhej masakër. Burrat i vunë pas rrapit dhe i pushkatuan. Po atëherë rrapit nuk kishte emër. Kjo gjë ndodhi më vonë. Fatoja ishte vajza më e bukur në fshat. Një oficer i huaj e pa atë në krua dhe dalldisi pas saj. Iu sul vajzës, e rrëmbeu pas beli dhe e puthi. Gazi mbeti për oficerin dhe ushtarët e tij, kurse turpi për Faton dhe për fshatin. Fatoja qau natë e ditë pa pushuar asnjë çast. Qau dy javë me radhë. Gjatë kësaj kohe as nuk hëngri as nuk piu. U bë koskë e lëkurë. Po ta shihje, nuk të shkonte kurrë ndër mend se ishte ajo Fatoja që lëshonte dritë nga shkonte. Njerëzit thoshin se ajo u çmend. Vërtet hidhërimi të çmend, por atë nuk kishte asnjë forcë në botë që ta çmendte, ose që ta çonte në varr. Ajo tanimë jetonte për t'u hakmarrë. Dëshira për t'u hakmarrë ndaj oficerit që e turpëroi në mes të fshatit i hyri në çdo qelizë të trupit. Ajo tanimë ushqej me këtë dëshirë dhe ishte kjo që e mbannte gjallë dhe nuk e linte të çmendej e të vdiste. Se nga gjeti Fatoja një revolver dhe një ditë, kur oficeri po sillej rrugëve të fshatit si kapadai, ajo i doli para dhe i tha: «Ky është nderi im», — e ia numëroi shtatë plumbat në gjoks. Ai u lëkund dhe ra në pellgun e gjakut të tij, kurse ushtarët u hutuan. . . Fatoja qëndroi për disa çaste si e ngrirë, pastaj ajo shikoi qiellin e kaltër dhe buzëqeshi. Ushhtarët pas pak u përmendën dhe panë se ajo që shtriu për tokë oficerin ishte vajza që po qeshte para tyre. E kapën vajzën dhe e rrahën egërsisht. Në mëngjesin e ditës tjetër e varën te rrapit që ta shihte tërë fshati. Dhe fshatarët

shkuan jo për të bërë sehir, po për të qarë Faton, trimëreshën e tyre. Burrat pinin duhan që të mbanin lotët, kurse gratë qanin. Gjylja, vajtuesja e fshatit ia mori me zë të lartë e të dredhur:

*«Fato, moj luleborë,
lule qe, lule shkove,
zabitit ia numërove,
nderin tënd e shpëtove...»*

Frynte erë dhe degët e rrapit tundeshin. Pas Gjyles ia morën edhe gratë e tjera. Ajo nuk ngjante më me një këngë vaji, por me një këngë lufte. Që atëherë rrapit u quajt «Rrapi i Fatos».

* * *

Burrat e fshatit kishin më shumë se një gjysmë ore që ishin mbledhur te Rrapi i Fatos. Pleqtë pinin duhen në heshtje. Komandanti i ushtrisë së huaj priste nja dyqind hapa larg tyre, nën hijen e një ftoi, për të mbledhur armët. Ai u kishte thënë fshatarëve që t'i grumbullonin ato e t'i dorëzonin brenda dy orëve, dhe, në qoftë se nuk e bënin këtë, u kishte lënë të kuptonin se do t'i çarmatoste me forcë. Rremë Sadria ende nuk po dukej te Rrapi i Fatos dhe afati që kishte dhënë oficeri i huaj po mbaronte.

— Të vijë Rremë Sadria? Si harruam të pyesim Rremë Sadrinë?! — pyeti tërë zemërim Rajtë Biba duke vështruar me përbuzje Metë Veselin.

— Si erdhi, si nuk erdhi Rrema, njësoj është. Armët duhen dorëzuar se armiku na ka rrethuar, — tha Metë Veseli.

— Armët i duhen kthyer armikut! — u hodh i inatosur Rajta.